

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 340.15(477)«09/1920»(043.5)

Володимир Греченко,

доктор історичних наук

(Харківський національний університет внутрішніх справ)

**НОВЕ ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ПРАВА В УКРАЇНІ**

Зразу ж слід відзначити, що особливостями монографії Б. Р. Стецюка «Процесуальне право в Україні: тисяча років історії (X ст. – 20-ті рр. XX ст.)»¹ є те, що в ній, по-перше, розглядається комплекс питань, пов'язаних із такою важливою проблематикою, як процесуальне право в цілому, а, по-друге, ця проблема досліджується протягом величезного історичного періоду в тисячу років. Цілком можна погодитись з автором, що «історичний досвід в цьому сенсі має суттєве значення, оскільки дозволяє побачити як позитивні, так і негативні моменти формування і розвитку як вітчизняної правової системи в цілому, так і окремих її елементів» (с. 6–7).

Автор звертається до історії цивільного, кримінального та адміністративного судочинства, процесуального права взагалі, починаючи з історії Київської Русі і до перших років радянської влади включно, що дає змогу дослідити еволюцію вітчизняного процесуального права, виділити основні періоди становлення і розвитку цивільного та кримінального судочинства на українських землях, вивчити своєрідність форм українського процесуального права, його світоглядні витоки, оцінити вплив іноземного права у процесі його формування, встановити історичну специфіку процесуальних (процедурних) норм, які регулювали суспільні відносини, що виникали у процесі реалізації всіх галузей права.

Велику увагу в монографії приділено висвітленню трансформації мети, принципів цивільного та кримінального

---

¹ Стецюк Б. Р. Процесуальне право в Україні: тисяча років історії (X ст. – 20-ті рр. XX ст.) : монографія / Б. Р. Стецюк. – Харків : Диска плюс, 2013. – 560 с.

судочинства, процесуальних форм, становленню різних стадій процесу. Авторів вдалося показати формування і розвиток доказової бази, процесу доказування і його законодавчої регламентації у вітчизняному кримінальному судочинстві, простежити генезу поняття юридичного процесу, розкрити проблеми забезпечення прав громадян під час кримінального, цивільного процесів, адміністративних процедур на різних етапах історії держави та права України, з'ясувати зв'язок між формуванням загальної правової політики держави на різних етапах її історії та розвитком процесуального права.

Автором створено цілісну концепцію формування, становлення та розвитку процесуального права в Україні протягом значного історичного періоду – з X ст. і до 20-х років XX ст., доведено, що процесуальне право на українських землях має місцеве походження і було результатом розвитку юридичної думки, перш за все, в Україні. Б. Р. Стецюк справедливо наголошує, що розвиток вітчизняного процесуального права протягом указанного часу в цілому відбувся в межах континентальної правової сім'ї, по висхідній, але не однолінійно, і зазнавав суттєвих впливів правової політики тих держав, до складу яких входили українські землі у кожен конкретний період.

У монографії зроблено цікавий висновок про те, що поступ процесуального права на українських землях мав певні відмінності порівняно з подібним процесом у Західній Європі. Основна відмінність, як вважає автор, полягала в тому, що у провідних західноєвропейських державах застосування звичаєвого права в судочинстві з XV–XVI ст. вже почали звучувати, тоді як в Україні в середині XVII ст., під час та після Національно-визвольної війни українського народу такий процес набув нового імпульсу шляхом широкого застосування козацького права. Як нам здається, такий умовивід має право на існування, оскільки вірно відбиває тогочасну тенденцію в розвитку процесуального права.

До наукового обігу автором уведено новий різноманітний та цікавий фактичний матеріал (архівний, з періодичної преси), що дозволило істотно збагатити джерельну базу проблеми і по-новому розглянути деякі аспекти розвитку процесуального права в Україні протягом досліджуваного

періоду, зокрема дискусії 1920-х рр. щодо завдань та змісту Адміністративного кодексу. Для вирішення завдань, поставлених у дослідженні, автором залучалися як друковані, так і архівні джерела. Комплексне вивчення законодавчих і інших письмових джерел дозволило об'єктивно розкрити природу і зміст базових інститутів, що забезпечували реалізацію правової політики тих держав, до складу яких входили українські землі протягом досліджуваного періоду

До позитивних рис монографії слід також віднести неформальне висвітлення становлення і розвитку процесуального права в Україні в юридичній та історичній літературі. Як правило (і на жаль!), більшість авторів у своїх монографіях обмежуються переліком праць та дослідників, що писали з цієї тематики. На відміну від них, Б. Р. Стецюк зі знанням справи та великою повагою пише про своїх попередників. Особливо це стосується величної плеяди істориків права XIX ст., значна частина яких або народилася, або працювала в Україні. Йдеться про такі визначні постаті в науці історії права, як С. Ю. Десницький, В. А. Ліновський, В. Г. Демченко, М. І. Ланге, М. А. Дювернуа, М. Д. Іванішев та ін.

Цілоком можна погодитися з тими оцінками впливу на розвиток історії вітчизняного права, який здійснила загальна історія України, яка в кінці XIX ст. почала активно виокремлюватися з загальноросійської історії.

Методологічною основою монографії стали такі принципи наукового пізнання, як історизм, об'єктивність, системність і комплексність. Ця методологічна основа дала ключ до розуміння правотворчої і правозастосовної діяльності державної влади у процесі розробки і реалізації певної моделі вітчизняного юридичного процесу.

Звичайно, в роботі є і певні недоліки. Коли автор дає загальну характеристику процесуального права в Україні в добу Національної революції 1917–1920 рр., то він дещо захоплюється питаннями судоустрою, зменшуючи тим самим обсяг висвітлення проблем судочинства. Є й огріхи стилістичного плану та обдруківки. Але в цілому монографія заслуговує високої оцінки.